

Samen spelen in het kleuteronderwijs

Hogeschool KPZ
Voltijd PABO
Tutor: Daphne Duijvestijn

Lian Meijerink | 990324001
lianmeijerink@hotmail.com

Maart, 2021

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ziet u mijn thesis ‘Samen spelen in het kleuteronderwijs ’ van de bachelor Pabo. In deze thesis wordt er een beschrijving gemaakt van een onderzoek voor het afstuderen aan Hogeschool KPZ, uitgevoerd op een basisschool in Overijssel. De afstudeeropdracht bestaat uit twee delen. Dit is het eerste deel; het schrijven van de thesis. Het tweede deel is een presentatie over het innovatief ontwerp. Het onderwerp kwam gemakkelijk tot stand, de school had behoefte naar een onderzoek in het onderwerp en het onderwerp lag in mijn interessegebied. Door het onderzoek is deze interesse alleen nog maar gegroeid. Het heeft mijn ogen geopend in de praktijk op het gebied van spel. Door de theorie over het onderwerp heb ik mij goed kunnen verdiepen in spel bij jonge kinderen. Ik vind het bijzonder om de theorie in de praktijk terug te kunnen zien.

Er is in het verslag rekening gehouden met de AVG-richtlijnen. De naam van de school waar dit onderzoek op gebaseerd is, wordt niet genoemd in het verslag. Ook worden namen van leerlingen en of leerkrachten niet weergegeven. Zij worden aangetoond met een cijfer of de voorletter. Zo wordt er rekening gehouden met de privacy van de school, de medewerkers en de leerlingen.

De basisschool heeft de context gevormd voor het onderzoek. Ik wil dan ook graag het team bedanken voor het meedenken in dit onderzoek en het aanleveren van input. Er werd goed meegedacht wanneer er om gevraagd werd, dat heeft ervoor gezorgd dat het uitvoeren van het onderzoek goed verliep. Daarnaast wil ik mijn onderzoeksbegeleider vanuit de PABO, Daphne Duijvenstijn bedanken voor de begeleiding, haar luisterend oor en haar feedback op alle stappen in het onderzoek. Ook wil ik mijn medestudenten bedanken voor het sparren op meerdere momenten in het onderzoek. Dankzij deze mensen en hun hulp kan ik met trots mijn thesis presenteren.

Veel leesplezier.

Lian Meijerink

Heeten, maart 2021

Hogeschool KPZ (2020)

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Inhoudsopgave.....	2
Excerpt en samenvatting	4
Excerpt	4
Samenvatting	4
Introductie	5
1.1 Context	5
1.2 Aanleiding	5
1.3 Praktijkprobleem	5
1.4 Relevantie en actualiteit	6
1.5 Doel onderzoek.....	6
1.6 Begripsdefiniëring en afbakening.....	6
1.7 Vraagstelling.....	7
1.8 Structuur thesis	7
Theoretisch kader	8
2.1 Inleiding.....	8
2.2 Literatuurstudie.....	8
2.2.1 Wat is het belang van samenspel bij jonge kinderen	8
2.2.2. Wat wordt er verwacht van de leerlingen met betrekking tot samenspel?	11
2.2.3. Rol van de leerkracht.....	12
2.3 Conclusie literatuurstudie.....	15
Contextonderzoek.....	16
3.1 Methode contextonderzoek	16
3.1.1 Deelvraag 4.....	16
3.1.2 deelvraag 5	17
3.1.3 deelvraag 6	19
3.2 Resultaten contextonderzoek.....	20
3.2.1 Deelvraag 4.....	20
3.2.2 Deelvraag 5.....	21
3.2.3 Deelvraag 6.....	24
3.3 Conclusie contextonderzoek.....	26
Conclusie en discussie.....	27
4.1 Discussie.....	27
4.2 Conclusie en advies	27
Ontwerpen	29

5.1 uitgangspunten en ontwerpen.....	29
Literatuurlijst.....	31
Bijlagen	33
A. SWOT-analyse	33
B. Mindmap ideaal spelonderwijs.....	35
C. Gantt diagram	36
D. Observatie leerlingen.....	37
E. Vragenlijst leerkrachten.....	39
F. Observatie leerkrachtgedrag.....	41
G. Vragenlijst wensen leerkrachten.....	43
H. Resultaten observatie leerlingen.....	44
I. Resultaten vragenlijst leerkrachten.....	47
J. Resultaten observatie leerkrachtgedrag.....	51
K. Resultaten vragenlijst wensen leerkrachten.....	53
L. Verklaring gedragscode onderzoek	56
M. Toestemmingsverklaring hbo-kennisbank.....	57

Excerpt en samenvatting

Excerpt

Onderwerp: Stimuleren samenspel onderbouw. *Onderzoeksgroep:* onderbouwteam School x en onderbouwleerlingen School x. *Methode:* observeren leerlingen, vragenlijst en observatie leerkrachten, vragenlijst leerkrachten. *Ontwerpeisen:* Inzicht en kennis samenspelontwikkeling en rol leerkracht, begeleiden buiten speel- en werktijd, in gesprek met elkaar.

Samenvatting

Het onderzoek dat gepresenteerd wordt is gericht op de ontwikkeling van samenspelvaardigheden bij leerlingen in de onderbouw. De kleuterleerkrachten van School x geven aan dat de het spel van de kinderen nog niet op samenspel gericht is, daarom is de volgende hoofdvraag opgesteld: *“Hoe kunnen leerkrachten de kinderen in de onderbouw stimuleren om het spel te richten op samen spelen?”*

Uit de literatuurstudie is gebleken dat wanneer kinderen spelen er altijd een zone van naaste ontwikkeling wordt ontwikkeld. Materialen en de rol van volwassen spelen hier een belangrijk rol in. Zo is het belangrijk dat een leerkracht kennis heeft van de spelontwikkeling om kinderen goed te begeleiden. Kinderen ontwikkelen zich in spel op drie niveaus: alleen-, parallel-, en samenspel. Daarnaast moet een leerkracht kennis hebben van de overgang van spel- naar leeractiviteit. Om het spel van de kinderen te begeleiden kan een leerkracht verschillende rollen innemen: observer & recorder, stage manager & facilitator, mediator en participant in play. Daarnaast kan een leerkracht spel begeleiden door iets te zeggen of door iets te doen. Er zijn vier vormen van extra spelbegeleiding: begeleiden van de kwaliteit, oriëntatie, socio-emotionele aspecten en de communicatie van en bij spel.

Aan de hand van deze literatuur is in de praktijk ook onderzoek gedaan. Er is gekeken in hoeverre de leerlingen de samenspelvaardigheden hebben ontwikkeld en in hoeverre de leerkrachten van de groepen 1 en 2 de kinderen al begeleiden in hun samenspelontwikkeling. Dit is onderzocht door middel van observaties en een vragenlijst. Hieruit blijkt dat de kinderen nog niet bij het gewenste niveau zijn, namelijk het spelen van een rollenspel met meerdere kinderen, zijn. Op dit moment zit de gemiddelde leerling in de stap dat het kind uit zichzelf iets zegt tegen de juf of een ander kind. De leerkrachten scoren niet slecht in het begeleiden van het spel, maar hier valt op een aantal punten nog winst te behalen, zoals: de aandacht verplaatsen van het materiaal naar het spel, onnodige prikkels vermijden en de totale speeltijd verlengen. In de vragenlijst over de wensen van de leerkrachten geven de leerkrachten aan dat zij zoekende zijn in het inzetten van de juiste materialen en impulsen en tijd te kort voelen voor de begeleiding van spel. De leerkrachten vragen om rollenkaartjes, spelideeën, materialen die interactie met elkaar uitlokken en het in gesprek gaan met elkaar over wat wij belangrijk vinden en wat de literatuur daarover zegt.

Naar aanleiding van de literatuurstudie en het contextonderzoek kan er geconcludeerd worden dat het samenspel van de kinderen gestimuleerd kan worden door de leerkrachten. Door de leerkrachten kennis bij te brengen over de stappen in de ontwikkeling van samenspel bij jonge kinderen, maar ook kennis bijbrengen over de rollen en impulsen die een leerkracht kan aannemen/geven om het spel van de kinderen optimaal te begeleiden. Om tijd te winnen zetten de leerkrachten de begeleiding op spel ook in op andere momenten dan tijdens de speel- en werktijd. Als laatste is het belangrijk dat leerkrachten met elkaar in gesprek blijven gaan over het stimuleren van samenspel. Het uiteindelijke ontwerp zal dan ook aan deze eisen moeten voldoen.

Introductie

In dit hoofdstuk wordt er een beschrijving gegeven van de school, de aanleiding en het praktijkprobleem. Ook wordt gekeken naar de relevantie en de actualiteit van het onderwerp. Er worden enkele begrippen toegelicht. Vervolgens zullen hier de hoofd- en deelvragen aan u gepresenteerd worden met een verduidelijking van de structuur van deze thesis.

1.1 Context

Dit onderzoek vindt plaats op een basisschool in Overijssel. Op deze school zitten ongeveer 130 leerlingen en er zijn ongeveer 12 leerkrachten werkzaam. De school telt twee kleutergroepen, twee combinatiegroepen en twee losse groepen. Uit de visie van de school komt naar voren dat een veilige leeromgeving belangrijk is waarin de kwaliteiten van ieder kind centraal staan. Daarnaast wil de school de kinderen mede-eigenaar maken over het leerproces en wordt er een onderzoekende en nieuwsgierige houding gestimuleerd. Dit wordt ook vormgegeven door de nieuwe methode voor de wereld oriënterende vakken; IPC (School x, z.d.). Om zicht te krijgen op de schoolontwikkelingen in schooljaar 2020 is er een SWOT-analyse (bijlage A) uitgevoerd. Hieruit blijkt dat er in het team niet altijd een goede sfeer heeft gehangen, maar dat de samenwerkingen wel altijd als prettig wordt ervaren. Ook staat de school open voor vernieuwingen en wordt er veel met elkaar meegedacht. Dit zie je ook terug in de visie; leren en ontwikkelen door samen te vieren, samen te spelen en samen te leren. Sterke punten als oudercontact en laagdrempeligheid uit de SWOT komen ook terug in de visie van de school; aandacht, zorg en respect voor elkaar en onze omgeving (School x, z.d.).

1.2 Aanleiding

Om erachter te komen wat de aanleiding voor het praktijkonderzoek is, zijn er technieken toegepast die worden behandeld in het boek Van der Donk & Van Lanen (2018). Als eerste is er gebruik gemaakt van de techniek gespreksvoering. Door het voeren van informele gesprekken kwam er naar voren dat er in het kleuteronderwijs op School x niet echt samen wordt gespeeld. Dit is iets waar de kleuterleerkrachten tegen aan lopen. Het spelonderwijs verloopt volgens hen steeds beter maar er wordt erg veel op individueel niveau gespeeld. Vanuit het gesprek is er gebrainstormd en wordt er een mindmap gemaakt om aan te geven waaraan wordt gedacht bij het ideale spelonderwijs (bijlage B). Bij het maken en het bekijken van de mindmap komen een aantal vragen vanuit de leerkrachten naar voren die te maken hebben met ideaal spelonderwijs. Bijvoorbeeld; wat is de rol van de leerkracht, hoe kan een spelscript ingezet worden, hoe leren kinderen rekening houden met elkaar, hoe nemen kinderen initiatief, hoe kan spel ingezet worden in verschillende hoeken, etc. Uit deze gesprekken komt naar voren dat er te weinig kennis bij de leerkrachten is over het onderwerp. Kinderen zouden er hun hele leven iets aan hebben wanneer de sociale vaardigheden vanaf het begin van de basisschool worden gestimuleerd om te ontwikkelen.

1.3 Praktijkprobleem

Op dit moment is het spelonderwijs op School x goed georganiseerd en kunnen de kinderen steeds beter zelfstandig spelen. Wat er nu nog vooral wordt gemist is het samenspel. Kinderen komen in de verschillende hoeken vaak niet tot het uitspelen van een gezamenlijk (rollen)spel. De kleuterleerkrachten weten niet hoe ze dit het beste kunnen aanpakken en hoe ze dit kunnen stimuleren. Dit is vooral een probleem tijdens de werklessen, de inloop en het buitenspel. De plekken waar het zich voordoet is in de gymzaal, het klaslokaal en het schoolplein. Wanneer er meer samenspel zou zijn in de kleuterklassen heeft dat een positieve invloed op de sociale- en samenwerkingsvaardigheden van de kinderen, de ontwikkeling van deze vaardigheden zal sneller verlopen wanneer de kinderen deze ook daadwerkelijk moeten gebruiken. Ook is de

vaardigheid samenwerken steeds belangrijker in de maatschappij van tegenwoordig. Het probleem bestaat doordat er bij de leerkrachten te weinig kennis is over het samenspel in het kleuteronderwijs.

1.4 Relevantie en actualiteit

Kinderen moeten volgens SLO (z.d.-b) aan het eind van de basisschool rekening kunnen houden met en openstaan voor anderen. Tevens moeten ze een passende oplossing kunnen bedenken voor alle partijen bij een conflict en kunnen samenwerken in een groep. Dit nemen ze mee in hun verdere leven. Het is een voorbereiding op het leven in de ‘echte’ wereld. Door al bij de jongste kinderen te beginnen met het werken aan deze vorm van sociale- en samenwerkingsvaardigheden zullen ze daar hun hele leven profijt aan hebben. Het gaat om eigenschappen die ze in de toekomst veel moeten gebruiken. In onderzoek van Raaij (2018) zijn kinderen die actief zijn beter geconcentreerd en gedragen zich meestal beter. Het creatieve denken van kinderen helpt hen bij het ontwikkelen van hun cognitieve en sociaal-emotionele vaardigheden. Kinderen leren met spelen vaardigheden die ze als volwassene nodig zullen hebben, zoals samenwerken, leiding nemen en conflicten oplossen (Raaij, 2018).

1.5 Doel onderzoek

Het doel van dit onderzoek is het stimuleren van gezamenlijk spel tijdens het spelen en werken bij de leerlingen van de onderbouw op School x. Dit zal behaald worden door de juiste kennis en vaardigheden van de leerkrachten toe te passen in de praktijk. Op dit moment ontbreekt de kennis en is er vraag naar hoe de leerkrachten hun vaardigheden die ze hebben kunnen toepassen in de praktijk. Op de korte termijn zullen de tekortkomingen aan kennis worden aangepakt wat vervolgens op de lange termijn invloed zal hebben op de vaardigheden van de leerkrachten om het spel van de kinderen te stimuleren. Wanneer de leerlingen meer gestimuleerd worden door de leerkrachten zal dat positieve invloed op ontwikkeling van de leerlingen waardoor het praktijkprobleem verminderd wordt.

1.6 Begripsdefiniëring en afbakening

Rollenspel

Het rollenspel is een onderdeel van symbolisch spel en is een belangrijke fase in de ontwikkeling van spel bij kleuters. In deze fase wordt er geïmiteerd en doen ze alsof waardoor er taal overgenomen wordt om het spel betekenis te geven. Van het ‘doen alsof’ gaan kleuters naar het ‘echt en zeker weten’. Via dit spel leren de kinderen regels te onthouden en zich aan te passen aan anderen (Bouwman, 2018).

Sociale vaardigheden

Sociale vaardigheden zijn basisvaardigheden die te maken hebben met het onderhouden van onderlinge relaties. Denk hierbij aan goed kunnen luisteren, in kunnen leven in een ander, goed kunnen uitdrukken naar een ander, feedback kunnen geven maar ook kunnen ontvangen en situaties goed kunnen inschatten (Lautenbach & Roelofs, 2020).

Samenwerkingsvaardigheden

Samenwerkingsvaardigheden bij kinderen bestaan uit de volgende aspecten: luisteren naar elkaar, elkaar uit laten praten, focus op het onderwerp, samenvatten en hulp durven vragen (Van den Bergh & Ros, 2015).

1.7 Vraagstelling

Hoofdvraag:

Hoe kunnen leraren de kinderen in de onderbouw stimuleren om het spel te richten op samen spelen?

Generieke kennis:

1. Wat is het belang van (samen)spel bij jonge kinderen?
2. Wat wordt er verwacht van leerlingen in de onderbouw wat betreft samenspel?
3. Wat is de rol van de leraar om samenspel tijdens het spelen en werken te stimuleren?

Context kennis:

4. In hoeverre hebben de leerlingen van groep 1/2 de samenspelvaardigheden ontwikkeld?
5. In hoeverre hebben de leerkrachten van de groepen 1/2 kennis en vaardigheden om het samenspel te stimuleren?
6. Welke wensen hebben de leerkrachten als het gaat om de ontwikkeling van samenspel bij de leerlingen van groep 1/2 en wat hebben ze daarbij nodig?

Voorlopige ontwerp kennis:

7. Hoe heeft het ontwerp de rol van de leraar beïnvloed in het stimuleren van samenspel bij jonge kinderen?
8. Hoe heeft het ontwerp de ontwikkeling van de samenspelvaardigheden van de kinderen van de groepen 1 en 2 beïnvloed?
9. Welk effect heeft het ontwerp op de rol van de leerkracht in de begeleiding van spel?

1.8 Structuur thesis

Deze thesis is opgebouwd door middel van verschillende hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk, de introductie, heeft u zojuist kunnen lezen. In hoofdstuk twee wordt er vanuit een literatuurstudie antwoord gegeven op de generieke kennis vragen. In hoofdstuk drie kunt u een beschrijving vinden van het contextonderzoek. Als eerste een weergave van de methoden en vervolgens een beschrijving van de gevonden resultaten. Uit deze resultaten wordt een conclusie getrokken. In hoofdstuk vier komen de generieke en de context kennis samen. Daar wordt een conclusie gevormd van dit onderzoek met daarbij een discussie. In hoofdstuk vijf worden de ontwerpeisen die voortkomen uit dit onderzoek beschreven. Tot slot vindt u de literatuurlijst en de bijlagen van deze thesis.

Theoretisch kader

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt er een literatuurstudie gedaan om in paragraaf 2.2 antwoord te kunnen geven op de deelvragen die zijn opgesteld om generieke kennis op te doen. In paragraaf 2.3 wordt er een conclusie gevormd van de gevonden literatuur.

Het gaat om de volgende deelvragen:

1. Wat is het belang van (samen)spel bij jonge kinderen?
2. Wat wordt er verwacht van leerlingen in de onderbouw wat betreft samenspel?
3. Wat is de rol van de leraar om samenspel tijdens het spelen en werken te stimuleren?

2.2 Literatuurstudie

2.2.1 Wat is het belang van samenspel bij jonge kinderen

“Spel ligt aan de basis van creativiteit en humor, van een goed zelfbeeld en zelfvertrouwen. Via spel leren kinderen nieuwe plannen bedenken en niet-alledaagse oplossingen zoeken voor een probleem waar ze tijdens het spel op botsen” (Fournier, 2016, pp. 43).

Door te spelen, ontwikkelen jonge kinderen zich. Zo leren zij de wereld om hen heen beter te begrijpen. Ze moeten hierbij veel oefenen, ontdekken maar ook imiteren (Lerarenredactie, 2018). Wanneer kinderen spelen wordt er altijd een zone van naaste ontwikkeling gecreëerd (Janssen-Vos & van der Meer, 2017, pp. 19). Ook levert het een bijdrage op aan zelfregulatie, het voorstellingsvermogen en het inlevingsvermogen van een kind. In een Amerikaans onderzoek kwam naar voren dat spel de ontwikkeling op alle gebieden bevordert. Spel verlengt de concentratieboog, zorgt voor het bevorderen van samenspel en creativiteit, ondersteunt het verwerken van emoties en zorgt voor de ontwikkeling van academische vaardigheden die de leerlingen nodig zullen hebben in het latere leren. In een aantal Nederlandse onderzoeken komt naar voren dat de leerkracht hier een belangrijke rol in heeft. Wanneer een leerkracht het spel begeleidt zet dat de leerlingen aan tot abstract denken. Maar ook het spel dat de leerlingen zelf kiezen en begeleiden is waardevol. Het evenwicht tussen het begeleide en niet-begeleide spel is beïnvloeden en vullen elkaar aan (Janssen-Vos & van der Meer, 2017, pp. 19-20).

Het vraagt veel van een kleuter om te leren omgaan met andere kinderen en andere volwassenen. Ze vinden het fijn om samen te zijn en te spelen met andere kinderen, maar dat is vaak ook moeilijk. Kleuters willen graag hun eigen zin en daarom ontstaat er nog wel eens ruzie. Daarom is het belangrijk dat volwassenen hen ondersteunen in dit proces met luisteren, benoemen, bemiddelen, alternatieven bieden en zelf laten oplossen (Centrum Jeugd & Gezin, z.d.).

Volgens Fournier (2016) heeft spel drie belangrijke eigenschappen. Ten eerste is spelen een mogelijkheid voor het kind om echt zichzelf te kunnen zijn en op zijn eigen tempo te ontwikkelen. Ook oefenen de kinderen vaardigheden op motorisch- cognitief- en sociale vlakken. Ten tweede gaan kinderen tijdens spel om met het verwerken van angsten en emoties. Ze tonen hun gevoelens op een andere manier, tijdens spel is het veilig om dit te laten zien en deze emoties of angsten de baas te worden. De werkelijkheid ligt hier heel dicht bij de fantasie van het kind. Ten derde is spel ook ontspannend, door te spelen vergeten de kinderen de dagelijkse belemmeringen (Fournier, 2016, pp. 44-45).

Doel van samenspel

Door te spelen ontdekken kinderen hoe de wereld in elkaar zit en waar de wereld allemaal uit bestaat. Kinderen ontwikkelen als kind zelf, maar dit gaat niet vanzelf en lukt ook niet alleen. Door met andere kinderen mee te spelen ontdekken ze dat er heel veel te leren is in de wereld (Janssen-Vos & van der Meer, 2017, pp. 47).

Wanneer spel verder ontwikkelt, komen er steeds meer gesprekken aan te pas. Dit zorgt ervoor dat leerlingen hun sociale- en taaldenkvaardigheden steeds verder uitdiepen. Kinderen leren steeds beter in te gaan op de inbreng van anderen. Hierbij is goed luisteren, vragen stellen en informatie toevoegen van belang. Daardoor leren kinderen steeds beter om abstracte taal te begrijpen, hoofdzaken van bijzaken te scheiden en ontstaat er een bepaalde samenhang tussen verschillende zinnen (Janssen-Vos & van der Meer, 2017, pp. 67). Ook komen de interesses voor gesproken en geschreven taal terug. Kinderen doen alsof ze kunnen lezen en schrijven in verschillende hoeken. Ze vertellen en spelen hun eigen bedachte verhaaltjes na. Bij het zien van een boek en het horen van de tekst die voorgelezen worden snappen de leerlingen dat er een relatie is met de geschreven en de gesproken tekst. Zo gaan ze ook hun eigen verhaal proberen te schrijven en ‘doen ze alsof’ ze dit aan het voorlezen zijn. Zo ontstaat de interesse om van een tekening te gaan naar eigen gespelde woorden en van daaruit naar goed gespelde woorden (Janssen-Vos & van der Meer, 2017, pp. 78). Ook ontstaat de interesse voor rekenen en wiskunde tijdens spel. Wanneer het rollen- en constructiespel zich meer vordert, lopen kinderen tegen problemen aan. Ze vinden ongeveer niet meer genoeg en willen het preciezer weten. Ze gaan één op één relaties leggen en bedenken schema’s doordat ze het vaker zeker willen weten (Janssen-Vos & van der Meer, 2017, pp. 93). Uiteindelijk willen we bereiken dat de kinderen vanuit hun spel een onderzoekende houding gaan creëren waarin ze vanuit hun nieuwsgierigheid dingen zelf willen oplossen. Ze komen er langzamerhand achter dat je zelf achter de waarheid kan komen door bijvoorbeeld boeken te gebruiken. Dit kan ook georganiseerd worden door de vragen voor de leerlingen inzichtelijk te maken waarin de kinderen hun spel vormgeven door een inzichtelijke vraag. Dit wordt ook wel onderzoek gericht spel genoemd (Janssen-Vos & van der Meer, 2017, pp. 109).

Soorten samenspel

Manipulerend- en bewegingsspel

Bij manipulerend- en bewegingsspel gaan kinderen uitgebreid aan de slag met voorwerpen, ongevormde materialen en bewegingen (Janssen- Vos, 2006, pp. 30). Ze zijn al handelend en bewegend actief (Muller & Cohen de Lara, 2013). Het is van belang dat zij hier plezier in hebben. Door hiermee een spel te spelen bootsen de kinderen de echte wereld na. Door het manipuleren van voorwerpen komen kinderen te weten wat ze ermee kunnen en wat deze voorwerpen doen. Denk aan dingen vullen en weer leegmaken, dingen stapelen en weer omgooien (Janssen- Vos, 2006, pp. 30). Met manipulerend- en bewegingsspel ontwikkelt de motoriek en leggen ze contact met anderen. Ze leren taal gebruiken door woorden te koppelen aan de voorwerpen en de handelingen (Muller & Cohen de Lara, 2013, p. 8). Wanneer het manipulerend- en bewegingsspel goed verloopt, willen de leerlingen in het samenspel steeds vaker iets maken of construeren (Janssen-Vos & van der Meer, 2017, pp. 59). Manipulerend- en bewegingsspel is vooral het spel wat in de peuterjaren in ontwikkeling is.

Rollenspel

Bij rollenspel zijn kinderen vooral bezig met het verbeelden en vormgeven van hun eigen wereld. Stoelen die een trein voorstellen, water dat thee wordt en ga zo nog maar even door. Bij het rollenspel komen vrijwel alle ervaringen en vaardigheden aan bod die zorgen voor een

optimale ontwikkeling. De handelingen van de kinderen worden verlegd van de dingen naar handelingen van mensen met de dingen. Bij het rollenspel zijn voorwerpen en ongevormde materialen nog steeds van belang. Ze vormen een opstapje om deze voorwerpen een andere betekenis te geven in hun spel. Bij het rollenspel wordt er veel gepraat door leerlingen, met elkaar onderling maar ook individueel (Janssen- Vos, 2006, pp. 47).

Constructie spel

Ongeveer tegelijk met het rollenspel komen kinderen in ontwikkeling met constructiespel. Met behulp van materialen en voorwerpen zijn de kinderen aan het experimenteren en zijn ze bezig met het maken van producten. Bij het constructie spel wordt de aandacht van het kind verlegt van alleen aandacht hebben voor voorwerpen en ongevormde materialen naar het creëren van eigen gemaakte en soms ook eigen bedachte producten. Vanaf de kleuterjaren stellen kinderen steeds hogere eisen aan hun bouwsels en denken ze na over het halen van een bepaald doel (Muller & Cohen de Lara, 2013, p. 28).

Ontwikkeling van de verschillende soorten samenspel

Aan het begin van de ontwikkeling vindt er vooral manipulerend en bewegend spel plaats. In dit spel wordt er vooral geleerd door middel van materialen en handelingen. Dit lokt uit om elkaar op te zoeken en rekening te houden met elkaar. De materialen krijgen eigen bedachte functies en zo ontstaat een rollenspel waarin de kinderen ook echt een andere rol gaan aannemen (bijvoorbeeld moeder of brandweerman). Zo gaat het manipulerend spel over in rolgebonden spel en brengen ze gebeurtenissen onder woorden. Wanneer leerlingen meer ervaringen hebben wordt er beter begrepen hoe een bepaalde situatie ontstaat en wordt het spel steeds dichterbij de werkelijkheid gebracht. Het rollenspel wordt zo steeds beter ontwikkeld en wordt de behoefte verplaatst van ‘doen alsof’ naar ‘echt’ en komt de interesse om te lezen, te rekenen en te schrijven meer naar voren in het spel (Janssen-Vos & van der Meer, 2017, pp. 47-48).

Rol van materialen bij spel

Nieuwe materialen zetten aan tot experimenten en ontdekken. Hiermee ontwikkelen leerlingen hun doelgericht en creatief handelen. Dit levert leerlingen nieuwe ervaringen en motivatie op om heel precies te werk te gaan maar ook werken ze aan sociale- en taaldenkvaardigheden (Janssen-Vos & van der Meer, 2017, pp. 59).

“Als kinderen met echte materialen gaan spelen, verandert er iets in hun spel. Echte materialen verwijzen naar de wereld van de volwassenen die zij willen imiteren. Hun ontwikkeling wordt hierdoor extra gestimuleerd” (van Brandwijk, 2005).

Volgens van Brandwijk (2005) spelen jonge kinderen met echte materialen anders dan met plastic materialen die lijken op echte materialen. Het echte materiaal is een rijkere bron voor handelingsmogelijkheden omdat het de kinderen meer doet denken aan de volwassenwereld en dat is wat de kinderen graag doen; het nabootsen van de wereld van de volwassenen.

2.2.2. Wat wordt er verwacht van de leerlingen met betrekking tot samenspel?

SLO (z.d.-a) heeft verschillende doelen opgesteld die te maken hebben met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het jonge kind. Het gaat hier om zelfstandigheid, werkhouding en concentratie, samenwerken, omgaan met gevoelens, wensen en opvattingen en omgaan met de ander. In dit onderzoek wordt ingegaan op het aspect samenwerken. Volgens SLO (z.d.-a) gaat het hierbij om; luisteren naar elkaar, focus hebben op een gezamenlijk doel, rekening houden met elkaar, communiceren, overleggen en feedback, van elkaar leren, gemotiveerd zijn om samen te werken, bewust zijn dat jezelf en anderen samen verantwoordelijk zijn, ervaren dat mensen in een groep van elkaar afhankelijk zijn elkaar nodig hebben, houden aan afspraken en leren organiseren. Dat zijn heel veel doelen waar jonge kinderen gedurende de eerste jaren van de basisschool zich in moeten gaan ontwikkelen en eigen moeten gaan maken.

SLO, (z.d.-a).

Tevens is het doel omgaan met de ander van belang bij samenspel, denk hierbij aan; contact zoeken met anderen, vertrouwen hebben in een ander, luisteren, complimenten geven en krijgen, merken wanneer iemand hulp nodig heeft en ook die hulp bieden, omgaan met afspraken en regels, aanpassen in nieuwe situaties, bewondering tonen voor elkaars vaardigheden en mogelijkheden, inzien dat thuis/ op school/ op straat verschillende regels nodig zijn. Net als de samenwerkingsdoelen zijn dit belangrijke doelen die leerlingen zich eigen moeten gaan maken in de eerste jaren van de basisschool. Een goede basis voor de rest van hun loopbaan SLO (z.d.-a). “Het is zeker zo dat de maatschappij meer en meer vraagt om mensen die goed kunnen samenwerken” (Ebbens & Ettekhoven, 2016, pp. 22).

Ontwikkeling van de sociale participatie bij spel

Volgens Fournier (2016) zijn er 14 stappen die kinderen doorlopen vanaf ongeveer 2 jaar tot 4-5 jaar, waarin de sociale aspecten van spel ontwikkeld worden. Dat begint bij het kijken en observeren naar alles wat er gebeurt, het kind speelt zelf niet. Daarna neemt het kind de rol van toeschouwer aan die af en toe vragen stelt of opmerkingen geeft. Vervolgens gaat hij naast een ander kind spelen maar nog wel onafhankelijk van elkaar. Daarna wordt het een parallelactiviteit, hij speelt met hetzelfde speelgoed maar laat hem niet beïnvloeden. Dan volgt het associatief spel, hierin gaat het kind het spel van anderen imiteren. De volgende stap is het reageren op een ander kind. Daarna zegt het kind uit zichzelf iets tegen de juf of een ander kind over een ander kind. Vervolgens gaat het kind een rollenspel op zichzelf spelen. In de volgende stap gaat hij ook overleggen met een ander kind of in een kleine groep. Daarna speelt het kind een rollenspel met de juf of een ander kind en vervolgens met meerdere kleuters: ook wel coöperatief spel, dit spel is vooral te zien vanaf vier jaar. Daarna kan het kind problemen oplossen met een ander kind met hulp van de juf en stap 13 is het oplossen van problemen in een kleine groep en als laatste kan het kind zich invoegen in een bestaand groepsspel.

2.2.3. Rol van de leerkracht

Kennis

Volgens Kuipers & Beest Kessens (2010) is het belangrijk dat een leerkracht kennis heeft van de spelontwikkeling om kinderen te kunnen begeleiden in deze ontwikkeling. Er bestaan drie niveaus waarin de leerlingen zich langzaam ontwikkelen. De eerste is spel waarin het nog geen sociale activiteit is, ook wel alleen-spel. Daarna volgt het parallelspeel, kinderen spelen dichtbij elkaar en met hetzelfde materiaal maar er is niet veel sociaal contact tussen beide kinderen. Hierna doet zich samenspel voor waarin er echt interactie tussen de kinderen plaatsvindt. Om de kinderen door deze verschillende fases heen te leiden is de rol van de leerkracht heel belangrijk.

Naast dat de leerkracht kennis heeft opgedaan van de huidige ontwikkelingsniveaus is het volgens Kuipers & Beest Kessens (2010) belangrijk dat een leerkracht weet hoe het vervolg van deze ontwikkeling eruitziet, de overgang van spel- naar leeractiviteit. Door middel van observaties en de kennis van de ontwikkelingslijnen worden kinderen begeleid in deze overgangsfase. Kinderen tot ongeveer zeven jaar leren door spel. Tijdens dit spel doen leerlingen verschillende leerervaringen op. Vanuit dit spel ontstaat er de behoefte om bepaalde kennis op te doen en leren de kinderen bepaalde vaardigheden om een eigen plan uit te kunnen voeren. Hierdoor ontstaat er motivatie en mogelijkheden die nodig zijn om mee te kunnen doen met een leeractiviteit. Hierbij is het belangrijk dat kinderen willen leren om het leren, het willen weten en het willen kunnen.

Rollen leerkracht

Een leerkracht kan verschillende rollen innemen om het spel te vervullen (Kuipers & Beest Kessens, 2010):

- *Observer & recorder*
Hierbij probeert de leerkracht door middel van observaties inzicht te krijgen in de manier van leren van de kinderen, wanneer de kinderen leren en op welk niveau het kind zit. Met deze gegevens maakt de leerkracht een plan met als doel het stimuleren van de ontwikkeling van het kind.
- *Stage manager & facilitator*
In deze rol is een leerkracht bezig met het creëren van een betekenisvolle leeromgeving waar voldoende materialen zijn die uitdagend zijn en spel uitlokt. De leerkracht houdt de belevingswereld en interesses van de kinderen uit jouw klas in zijn achterhoofd.
- *Mediator*
Als mediator is de leerkracht bezig met het stimuleren van de interactie tussen kinderen onderling maar ook het gebruik van materialen. Denk hierbij aan de rolverdeling of een conflict over materiaalgebruik.
- *Participant in play*
In deze rol speelt de leerkracht het spel van de kinderen mee. Door bewust en creatief deel te nemen aan het spel van de kinderen, kan de leerkracht het spel structuur geven en/of verrijken. Een kind heeft vaak veel aan iemand in het spel die meerwetend en helpend is in het spel. De leerkracht kan hier nog weer twee verschillende rollen innemen, namelijk de gelijkwaardige medespeler waarbij de leerkracht het spel van de kinderen volgt en zij de leiding hebben. Maar hij kan ook een sturende rol innemen waardoor hij de spelleider wordt.

Spel begeleiden

Volgens Antonissen (2019) kan de leerkracht het spel begeleiden op twee manieren: iets zeggen of iets doen.

Iets zeggen

Een verbale actie die de leerkracht kan doen om het spel te begeleiden is het stellen van een vraag. Het is voor kinderen fijner wanneer de leerkracht een vraag stelt in een bepaalde rol of meegaat in het spel dat de kinderen op dat moment aan spelen zijn. De vraag “Wat zijn jullie aan het doen?” kan het spel verstoren, ga mee in het spel en stel een vraag waardoor de leerkracht het spel een andere richting in duwt”. Bijvoorbeeld: “Wat is jullie toren al hoog! Ik ben benieuwd of die net zo hoog als mij kan worden.” Een andere verbale actie is het doen van een suggestie. Denk aan het benoemen van een materiaal of een vaardigheid die de kinderen in kunnen zetten. Er wordt zo geholpen met het herinneren aan verschillende mogelijkheden, zorg er wel voor dat het een suggestie is en geen opdracht (Antonissen, 2019, pp. 58, 59).

Iets doen

Naast een verbale actie kun de leerkracht ook een non-verbale actie doen in het spel van de kinderen. Hier neemt hij de rol in van participant in play (zie vorige pagina) Het belangrijkste wat een leerkracht hierin kunt doen is meespelen. Het is goed om in deze rol het gedrag van het kind te spiegelen, hierbij doet de leerkracht precies hetzelfde om te laten zien dat het goed is wat het kind doet. Wel is het hierbij van belang dat hij verbaal ondersteunt wat hij aan het doen is. Dit is goed om in te zetten om het spel van twee naast elkaar spelende kinderen aan elkaar te koppelen. Een andere non-verbale actie die de leerkracht kan doen is het toevoegen van materialen, dit kan voor of na het spel gedaan worden maar ook terwijl de kinderen aan het spelen zijn. Hij kan bijvoorbeeld iets meenemen, er zelf mee gaan spelen en daarna kijken of de kinderen het spel overnemen met de toegevoegde materialen (Antonissen, 2019, pp. 59-60).

Volgens Fournier (2016) zijn er vier vormen van extra spelbegeleiding:

Begeleiding van de kwaliteit van het spel

- Het uitnodigen van het kind om te gaan exploreren: samen de verschillende hoeken verkennen, spelmogelijkheden van verschillend materiaal ontdekken, meespelen met het kind.
- Variatie in het spel aanbrengen: soms spelen kinderen vaak hetzelfde en eenvoudige situaties, probeer de situaties met het kind verder uit te diepen.
- Het kind leren om zelfstandig initiatieven te nemen: leer het kind om niet af te wachten om ook zelf iets nieuws te bedenken.
- Het leren omgaan met de spelafspraken: afspraken visualiseren.
- Het vergroten of verkleinen van de speelruimte/ het uitbreiden of beperken van de hoeveelheid of het soort materiaal (Fournier, 2016, pp. 89).

Begeleiding van de oriëntatie op het spel

- De aandacht van het kind verplaatsen van het materiaal naar het spel: samen bespreken hoe er met het materiaal kan gespeeld kan worden.
- Het kind stimuleren om door te zetten: de kinderen die vaak veel om zich heen kijken en dromerig zijn stimuleren om te gaan spelen door het bijvoorbeeld samen te doen.
- Vermijden van onnodige prikkels.
- Geven van spelsuggesties en spelimpulsen.
- Verlengen van de totale speeltijd (Fournier, 2016, pp. 90).

Begeleiding van de socio-emotionele aspecten van het spel

- Zorg ervoor dat kinderen hun emoties durven te uiten tijdens het spel.
- Verbeter de sociale vaardigheden van het kind: hulp vragen en bieden, anderen mee laten doen en reageren op anderen, zelf vragen om mee te spelen met anderen.

- Stimuleer het nemen van eigen initiatieven tot sociale contacten: laat de kinderen ook eens spelen met andere kinderen waar ze niet snel mee spelen.
- Vermijd mogelijke conflicten: zorg voor voldoende materiaal, zorg dat er goede spelafspraken zijn, etc. (Fournier, 2016, pp. 90-91).

Begeleiding van de communicatie bij het spelen

- Zorg ervoor dat kinderen initiatieven gaan nemen in het reageren op taal van klasgenoten: een gezelschapsspel spelen, een groepswerk maken in de knutselhoek, twee kinderen samen een bouwwerk laten maken.
- Het reageren op taal van de leerkracht: korte gesprekjes aangaan met een kind, vragen stellen aan het kind op zijn niveau over wat hij/zij op dat moment aan het doen is. Hierbij zijn er verschillende soorten vragen te stelen (Fournier, 2016, pp. 91-92):

Soort vraag	Voorbeelden	Interactieniveau
Aanwijsvragen	Toon mij eens waar de vrachtwagen staat?	Leveren geen verbalen interactie op
Ja- nee vraag	Kan de auto ook rijden?	Beperkt antwoord, eenwoordzinnen
Wie – wat – waar vraag	Wat vervoert de vrachtwagen?	
Of- of vraag	Moet de auto stoppen of doorrijden bij groen licht?	
Waarom vraag	Waarom valt de toren om?	Uitgebreider antwoord, antwoorden bestaan uit meerder zinnen.
Hoe vraag	Hoe maak je de toren?	
Tegendeelvragen	Die auto zonder wielen kan toch het snelste rijden?	Kinderen worden geprikkeld om te reageren
Vragen naar ervaringen	Als de pop niet wil slapen, wat doe je dan?	Uitlokken, open vragen

De resultaten in de tabel zijn afkomstig uit Fournier (2016)

Het spel van de kinderen kan ook buiten de speeltijd om begeleid worden in de kring (Antonissen, 2019). Om kinderen wat houvast te geven voor een rollenspel kan een spelscript van pas komen. Hierin staat de volgorde van verschillende handelingen en de inhoud van rollen afgebeeld. Er wordt gewerkt met plaatjes, tekeningen en foto's met daarbij geschreven woorden, omdat kinderen nog niet kunnen lezen. Op diezelfde manier kunnen er rollenkaartjes ingezet worden, kijk goed of een spelscript en- of rollenkaartjes nodig zijn. Het kan ondersteunend zijn maar andersom kan het ook juist storend werken. Hierbij is het bekijken van de echte wereld belangrijk. Denk hierbij aan het op bezoek gaan bij de bakker of het kijken van filmpjes in de kring, ook kan er samen een plan gemaakt worden of vragen om het plan van het spel van de kinderen. Tevens is het goed om het spel samen in de kring te evalueren, zo leren de kinderen ook van elkaars spel (Antonissen, pp 57-63, 2019).

2.3 Conclusie literatuurstudie

Wanneer kinderen spelen wordt er altijd een zone van naaste ontwikkeling gecreëerd (Janssen-Vos & van der Meer, 2017). Wanneer spel verder ontwikkelt komen er steeds meer gesprekken aan te pas wat leerlingen hun sociale- en taaldenkvaardigheden verder uitdiept. Kinderen leren steeds beter in te gaan op de inbreng van anderen. Hierbij is goed luisteren, vragen stellen en informatie toevoegen van belang.

In het spel kunnen kinderen helemaal zichzelf zijn, hun emoties en angsten tonen en het werkt ontspannend. Ze zijn ook bezig met het ontwikkelen van hun motorische- cognitieve- en sociale vaardigheden (Fournier, 2016). Tijdens het spel ontdekken kinderen de wereld om zich heen, door met anderen samen te spelen versnel dit proces en leren ze samenwerken en initiatieven nemen (Janssen-Vos & van der Meer, 2017). Het gebruik van echte materialen speelt hier een grote rol in (van Brandwijk, 2005).

Er zijn een aantal doelen opgesteld waar leerlingen aan moeten doen volgens SLO (z.d.-a) die te maken hebben met de sociaal- emotionele ontwikkeling van een kind. Het gaat hier om zelfstandigheid, werkhouding en concentratie, samenwerken, omgaan met gevoelens, wensen en opvattingen en omgaan met een ander. Doelen die terugkomen in samenspel zijn hierin verwerkt. Denk hierbij aan luisteren naar elkaar, rekening houden met elkaar, maar ook contact zoeken met een ander en vertrouwen hebben in een ander zijn van belang.

Als leerkracht is het belangrijk om kennis te hebben van spelontwikkeling om kinderen te kunnen begeleiden in deze ontwikkeling (Kuipers & Beest Kessens, 2010). Leerlingen ontwikkelen zich op 3 niveaus: alleen-spel, parallelspeel en samenspel. Maar het is ook belangrijk dat de leerkracht weet hoe de overgang van spel- naar leeractiviteit eruitziet. De leerkracht kan verschillende rollen innemen om het spel te vervullen: de observer & recorder, de stage manager & facilitator, de mediator en de participant in play (Kuipers & Beest Kessens, 2010). Tevens kan volgens Antonissen (2019) het spel op twee manieren begeleiden, namelijk: iets zeggen of iets doen. Daarbij geeft Fournier (2016) aan dat er 4 vormen van extra spelbegeleiding zijn: begeleiden van de kwaliteit van het spel, begeleiding van de oriëntatie op het spel, begeleiding van de socio- emotionele aspecten van het spel en de begeleiding van de communicatie bij het spelen.

Contextonderzoek

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op deelvragen met betrekking tot de context van dit onderzoek. In paragraaf 3.1 vindt u vragen terug die voortkomen uit de context kennis. Daarna wordt er in paragraaf 3.2 per deelvraag toegelicht met welke methode(s) er antwoord wordt gegeven op de deelvraag. Tot slot wordt er in paragraaf 3.3 een conclusie getrokken vanuit de ondervonden resultaten.

In het vorige hoofdstuk is er antwoord gegeven op de generieke deelvragen vanuit de literatuur. Om de hoofdvraag in zijn geheel te kunnen beantwoorden is het van belang dat er gekeken wordt naar de context en worden er antwoorden gezocht op vragen met betrekking tot de context van samenspel bij de groepen 1/2 van School x. De volgende deelvragen zijn daarvoor opgesteld:

Deelvraag	Data waarmee de deelvraag beantwoord wordt
In hoeverre hebben de leerlingen van groep 1/2 de samenspelvaardigheden ontwikkeld?	➤ Observatie leerlingen ➤ Vraag 12 uit de vragenlijst voor de leerkrachten. ➤ Vraag 1 uit de vragenlijst voor de wensen van de leerkrachten.
In hoeverre hebben de leerkrachten van de groepen 1/2 kennis en vaardigheden om het samenspel te stimuleren?	➤ Vragenlijst voor de leerkrachten. ➤ Observatie leerkrachten.
Welke wensen hebben de leerkrachten als het gaat om de ontwikkeling van samenspel bij de leerlingen van groep 1/2 en wat hebben ze daarbij nodig?	➤ Vragenlijst over de wensen van de leerkrachten.

3.1 Methode contextonderzoek

Om data te verzamelen worden er verschillende onderzoeksinstrumenten ingezet in dit contextonderzoek. Het doel van dit contextonderzoek is het meten van de huidige situatie met betrekking tot de leerlingen en de leerkrachten van School x wat betreft de kennis, vaardigheden en houding tot samenspel. Per deelvraag wordt de procedure, de deelnemers, het onderzoeksinstrument, het materiaal en analyse beschreven.

3.1.1 Deelvraag 4

“In hoeverre hebben de leerlingen van groep 1/2 de samenspelvaardigheden ontwikkeld?”

Instrument

Er is gekozen voor een gestructureerde observatie tijdens het spelen en werken. Volgens van der Donk en van Lanen (2018) geeft observeren inzicht in hoe bepaalde processen in de praktijk verlopen. In dit geval gaat dat om de samenspelvaardigheden van de leerlingen. Bij de observatie wordt er gekeken naar hoe de leerlingen non-verbaal en verbaal met elkaar spelen en communiceren. De observant heeft op dat moment geen andere taken waardoor hij zich volledig kan focussen op de kinderen. Hij is een niet-participerende observant om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de kinderen zelf. De observatie is een directe observatie. De observatie wordt gedaan in een natuurlijke situatie om de situatie zo normaal mogelijk te laten. De observatie wordt gedaan aan de hand van observatiepunten met een beoordelingsschaal die bestaat uit 4 punten (1 – nooit, 2 – soms, 3 – vaak, 4 – altijd). In dit observatieschema gaat het erom of iets voorkomt. Het instrument is zelfontworpen met behulp van literatuur, omdat er geen bestaande instrumenten zijn om deze deelvraag te kunnen beantwoorden (bijlage D). De observatiepunten zijn gebaseerd op de theorie van Fournier (2016). In de vragenlijst bij

deelvraag 5 wordt de leerkrachten gevraagd om een verwachting uit te spreken over het niveau van het spel van de leerkrachten op dit moment. Dit antwoord wordt meegenomen in de resultaten op deze deelvraag.

Procedure

Aan de hand van literatuur van Fournier (2016) zijn er observatiepunten opgesteld. In overleg met de leerkrachten zijn deze goedgekeurd en worden er leerlingen en een moment gekozen voor de observatie. De observaties vinden plaats tijdens het spelen en werken. Elke leerling wordt apart geobserveerd. De observatie wordt uitgevoerd op 9 en 10 februari 2021. Om zicht te krijgen op de verschillende stappen van de samenspelontwikkeling van de leerlingen is er gekozen voor een observatieschema ten behoeve van een gestructureerde observatie.

Deelnemers

Om deze deelvraag te beantwoorden is, om de grootte van het onderzoek te beperken, de groep leerlingen beperkt tot zes leerlingen. In overleg met de leerkrachten worden van groep 1 en van groep 2 een waarschijnlijk zwakke, een waarschijnlijk gemiddelde en een waarschijnlijk sterke leerling geobserveerd. Zo blijven de deelnemers representatief voor de onderzoekspopulatie. De rest van dit onderzoek zal ook gebaseerd worden op deze groep kinderen. Zo ontstaat er een gemiddeld niveau van de groep.

Materiaal

Bij het uitvoeren van de observatie is de observant is de observatie lijst (bijlage D) en een pen nodig om de directe observatie vast te leggen.

Analyseren

Er kan vanuit worden gegaan dat de afstanden tussen de keuzemogelijkheden als gelijk kunnen worden gezien. Daarom kunnen deze schalen omgezet worden in een getal (Van de Donk & Van Lanen, 2018). In het observatieschema zijn er vier punten die aangekruist kunnen worden. Deze punten worden omgezet naar de getallen 1 tot en met 4. Daardoor kan analysemethode 1 gebruikt worden om een gemiddelde te berekenen (Van der Donk & Van Lanen, 2018). Zo kan er makkelijke berekend worden in hoeverre de leerlingen van groep 1/2 staan in hun spelontwikkeling (bijlage H).

3.1.2 deelvraag 5

“In hoeverre hebben de leerkrachten van de groepen 1/2 kennis en vaardigheden om het samenspel te stimuleren?”

Instrument

Er is gekozen voor een gestructureerde vragenlijst waarin open- en gesloten vragen met keuzemogelijkheden gesteld worden. De vragen en keuzemogelijkheden komen voort uit de literatuur. Er is gekozen om de vragenlijst individueel te laten invullen om zo te voorkomen dat de antwoorden door iemand anders worden beïnvloed. De vragenlijst is opgesteld aan de hand van de theorie van Kuipers & Beest Kessens (2010) en Fournier (2016).

Voor de observatie is er gekozen voor een gestructureerde observatie tijdens het spelen en werken. Volgens van der Donk en van Lanen (2018) geeft observeren inzicht in hoe bepaalde processen in de praktijk verlopen. In dit geval gaat dat om de vaardigheden van de leerkracht om de ontwikkeling van samenspel bij leerlingen te stimuleren. Bij de observatie is er gekeken naar hoe de leerkracht non-verbaal en verbaal de leerlingen ondersteunt tijdens spel. De observant heeft op dat moment geen andere taken waardoor hij zich volledig kan focussen op

de kinderen, hij is een niet-participerende observant om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de vaardigheden van de leerkrachten. De observatie is een directe observatie. De observatie wordt gedaan in een natuurlijke situatie. De observatie wordt gedaan aan de hand van observatiepunten. In dit observatieschema gaat het erom *of* iets voorkomt. De leerkrachten waren van tevoren niet op te hoogte van de te observeren punten. Hierdoor is de leerkracht in een zo'n natuurlijk mogelijke situatie het spel aan het begeleiden. De instrumenten zijn terug te vinden in bijlage E en F. De observatiepunten zijn gebaseerd op de theorie van Fournier (2016).

Procedure

Om antwoord te geven op de deelvraag is er gekozen voor de methode bevragen en observeren (Van der Donk & Van Lanen, 2018). De vragenlijst en de observatiepunten van de gestructureerde observatie zijn tot stand gekomen vanuit de literatuur. Op 2 december zijn de leerkrachten via een werkoverleg ingelicht over de in te vullen vragenlijst en deze is vervolgens inclusief een instructie verstuurd via de mail op 5 december. Zij kregen tot en met vrijdag 18 december de tijd om de vragenlijst in te vullen. De deelnemers vullen de vragen onafhankelijk van elkaar en in hun eigen tijd in, dit verhoogt de betrouwbaarheid van de gegeven antwoorden (van der Donk & van Lanen, 2018). Daarnaast zijn de leerkrachten op 2 december ook op de hoogte gesteld van de observatie(s) die gedaan gaan worden door de onderzoeker. De resultaten van de vragenlijst en de observatie(s) worden vergeleken en geanalyseerd zodat er een conclusie gevormd kan worden die vervolgens meegenomen wordt in het ontwerp.

Deelnemers

Bij het afnemen van de vragenlijst en het uitvoeren van de observatie is er niet gekozen voor een representatieve groep van de onderzoekspopulatie, omdat de hele onderzoekspopulatie bestaat uit twee leerkrachten. De leerkracht van groep 1/2a en de leerkracht van groep 1/2b. De betrouwbaarheid van de observaties wordt groter als er meerdere momenten van één leerkracht worden geobserveerd (Van der Donk & van Lanen, 2018). Om de grootte van het onderzoek te beperken is er gekozen voor twee observaties per leerkracht. Er zijn dus vier observaties gedaan. De vragenlijst wordt één keer per leerkracht ingevuld, er zijn dus twee vragenlijsten ingevuld.

Materiaal

Om de vragenlijst in te vullen is het gebruik van een computer of laptop nodig. De vragenlijst wordt opgesteld met behulp van de site [survio.com](https://www.survio.com). De deelnemers krijgen via de mail een link die verwijst naar de vragenlijst. Om te kijken of dat wat de leerkrachten hebben aangegeven in de vragenlijst te controleren in de praktijk worden de kleuterleerkrachten geobserveerd tijdens het spelen en werken. Bij het uitvoeren van de observatie is de observant de observatielijst en een pen nodig om de directe observatie vast te leggen.

Analyseren

Ook bij deze observatie kan er vanuit gegaan worden dat de afstanden tussen de keuzemogelijkheden als gelijk kunnen worden gezien. Daarom kunnen deze schalen omgezet worden in een getal (Van der Donk & Van Lanen, 2018). In het observatieschema zijn er vier punten die aangekruist kunnen worden. Deze punten worden omgezet naar de getallen 1 tot en met 4. Daardoor kan analysemethode 1 gebruikt worden om een gemiddelde te berekenen (Van der Donk & Van Lanen, 2018). Zo kan er makkelijker berekend worden in hoeverre de leerkrachten van de groepen 1/2 hun leerkrachtvaardigheden om samenspel te stimuleren hebben ontwikkeld (bijlage J). Voor de vragenlijst is er gebruikt gemaakt van analysemethode 12 (horizontaal vergelijken) bij de open vragen (vraag 1 t/m 6), voor de gesloten vragen is er gebruikt gemaakt van analysemethode 5 (aantallen berekenen) en analysemethode 6 (aantallen omzetten naar procenten). Als eerst wordt er berekend hoeveel leerkrachten de

antwoordmogelijkheid hebben aangekruist en vervolgens worden de antwoorden die wel aan zijn gekruist omgezet naar een percentage (bijlage I). Om de antwoorden van de vaardigheid vragen ter vergelijken met de praktijk zijn de gemiddeldes van de observatie ook door middel van analysemethode 6 (aantallen omzetten naar procenten) ook omgezet naar een percentage.

3.1.3 deelvraag 6

“Welke wensen hebben de leerkrachten als het gaat om de ontwikkeling van samenspel bij de leerlingen van groep 1/2”.

Instrument

Er is gekozen voor een open vragenlijst. Doordat er gebruikt wordt gemaakt van open vragen kunnen de leerkrachten hun ideeën en wensen zo goed mogelijk beschrijven. De vragen zijn opgesteld aan de hand van de literatuur van Fournier (2016), Kuipers & Beest Kessens (2010) en van Brandwijk (2005). De leerkrachten worden gevraagd om de vragenlijst individueel van elkaar te beantwoorden zodat de antwoorden niet door elkaar beïnvloedt kunnen worden (Van der donk & Van Lanen, 2018). Het is een zelfontworpen vragenlijst, omdat er is geen bestaande vragenlijst om antwoord te krijgen op de deelvraag. Er wordt gevraagd om de wensen van de leerkrachten, ze kunnen deze specifiek inbrengen. De vragenlijst is te vinden in bijlage G.

Procedure

Zoals hierboven beschreven, wordt er gebruik gemaakt van een vragenlijst om antwoord te krijgen op de deelvraag. De vragenlijst wordt via de mail verstuurd naar de kleuterleerkrachten op 4 februari inclusief een instructie. De leerkrachten krijgen twee weken de tijd om de vragenlijst in te vullen. Zo kunnen de leerkrachten zelf een moment vinden waarop ze tijd hebben om de vragen te beantwoorden. In de mail wordt duidelijk gemaakt dat het van belang is voor het onderzoek om de tijd te nemen en om de vragen individueel in te vullen om de betrouwbaarheid te verhogen. De resultaten van de vragenlijst worden geanalyseerd en meegenomen in de conclusie van dit onderzoek.

Deelnemers

De leerkrachten van de kleutergroepen worden gevraagd om de vragenlijst in te vullen.

Materiaal

Om de vragenlijst te beantwoorden is er een computer of laptop nodig waarop de vragenlijst kan worden geopend, ingevuld en verstuurd.

Analyseren

Om de vragenlijst te analyseren wordt de methode aantallen omzetten naar procenten ingezet bij vraag 1, de methode horizontaal vergelijken wordt ingezet bij de vragen 2 t/m 7 (Van der Donk & Van Lanen, 2018). Zo worden de antwoorden naast elkaar gezet, de verschillen en overeenkomsten onderstreept en vanuit daar worden de bevindingen samengevat zodat er één resultaat ontstaat (bijlage K).

3.2 Resultaten contextonderzoek

De opbrengsten van de het contextonderzoek zijn geordend en geanalyseerd. Hieronder worden per deelvraag de resultaten benoemd en toegelicht. In de bijlagen zijn uitgebreidere resultaten te vinden.

3.2.1 Deelvraag 4

“In hoeverre hebben de leerlingen van groep 1/2 de samenspelvaardigheden ontwikkeld?”

Voorspelling leerkrachten.

Aan de leerkrachten werd in de vragenlijst de vraag gesteld in welke stap van de samenspelontwikkeling zij denken dat de leerlingen zitten. In Figuur 1 is te zien wat de leerkrachten antwoorden op deze vraag. In de figuur is te zien dat 50% van de leerkrachten verwacht dat kinderen vooral naast elkaar spelen, de andere 50% verwacht dat kinderen kunnen overleggen met een ander kind/kleine groep.

In welke stap van de spelontwikkeling zitten de kinderen nu?

Figuur 1: Resultaat vraag 12 vragenlijst leerkrachten (Bijlage I).

Wens leerkrachten.

In de vragenlijst over de wensen van de leerkrachten werd gevraagd in welke stap van de samenspelontwikkeling de leerlingen zouden willen zien. De leerkrachten zou graag willen zien dat de kinderen vooral een rollenspel spelen met elkaar (Figuur 2).

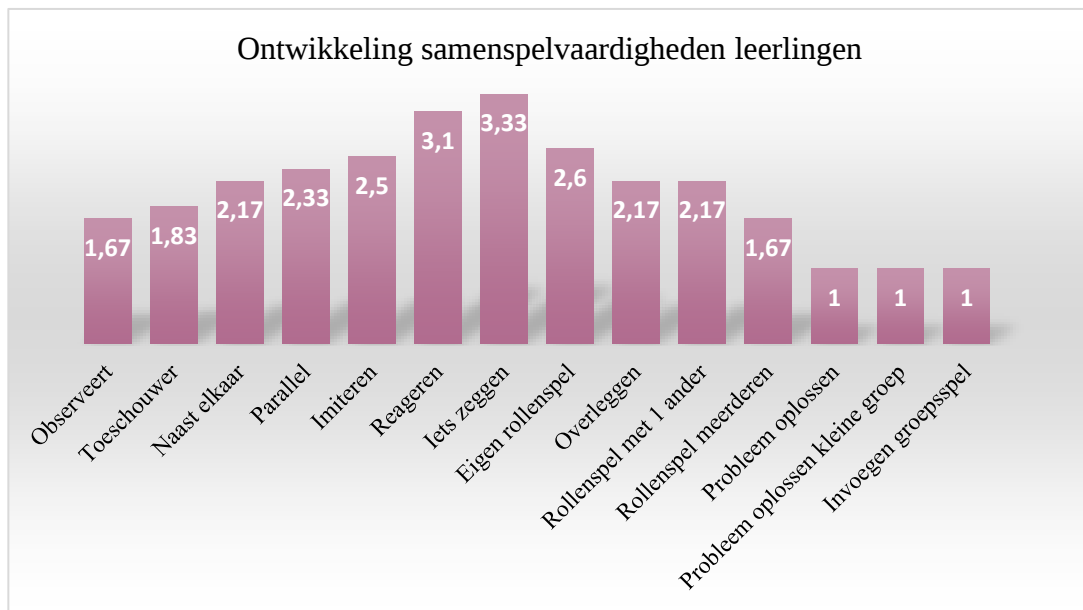
Welke vorm van samenspel zou je graag bij de kinderen zien?

Figuur 2: Resultaat vraag 1 vragenlijst wensen leerkrachten (Bijlage K).

Observatie

Op 9 februari zijn alle deelnemende kinderen geobserveerd. De resultaten zijn geanalyseerd. De analyse is te vinden in bijlage H. Per observatiepunt is er een gemiddelde berekend per stap in de samenspelontwikkeling van de geobserveerde leerlingen. Het cijfer 1 staat gelijk aan nooit, het cijfer 2 staat gelijk aan soms, het cijfer 3 staat gelijk aan vaak en het cijfer 4 staat gelijk aan heel vaak. Hoe hoger het cijfer hoe vaker het gedrag voorkomt tijdens spel. Hoe verder naar rechts het cijfer hoger is, hoe beter de kinderen de samenspelvaardigheden hebben ontwikkeld. Figuur 3 laat zien in hoeverre de stappen in de samenspelvaardigheden zijn ontwikkeld.

Figuur 3: Resultaten observatie samenspelontwikkeling leerlingen (bijlage H).

De kinderen scoren het hoogst op het punt: *Het kind zegt uit zichzelf iets tegen de juf of een ander kind*. Ook het *reageren op anderen* scoort hoog (3,1). Samen met *het spelen van een rollenspel op zichzelf* komen deze drie punten volgens het gemiddelde berekenen vaak voor. De kinderen scoren het laagst op de volgende punten: *problemen oplossen met een ander kind*, *problemen oplossen in een kleine groep* en *invoegen in een bestaand groepsspel* (1). Deze punten komen volgens het gemiddelde nooit voor. Het observatiepunt *het kind imiteert het spel van een ander kind* komt soms tot vaak voor volgens het gemiddelde. *Het kind kijkt en observeert*, *het kind is een toeschouwer*, *het kind speelt naast een ander*, *het kind speelt parallel*, *het kind kan overleggen met een ander kind/ kleine groep*, *het kind speelt een rollenspel met de juf of een ander kind* en *het kind speelt met meerdere kleuters* zijn observatiepunten die volgens het gemiddelde soms voorkomen.

3.2.2 Deelvraag 5

“In hoeverre hebben de leerkrachten van de groepen 1/2 kennis en vaardigheden om het samenspel te stimuleren?”

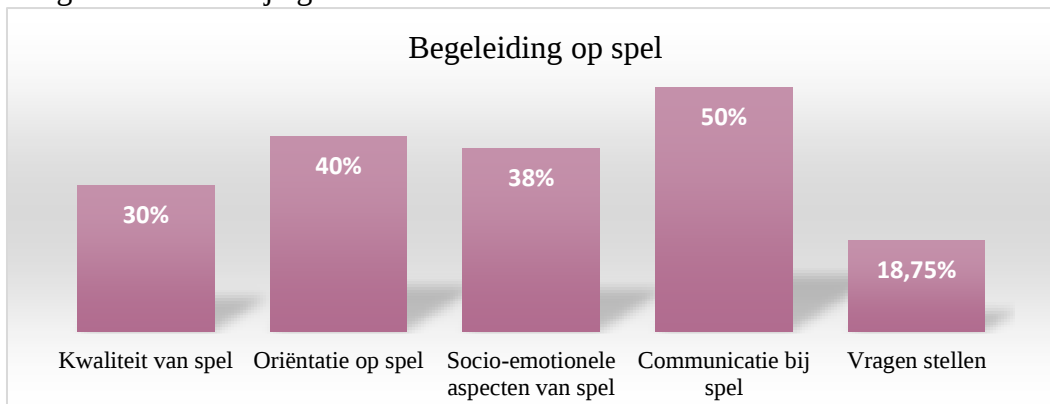
Vragenlijst

Op 5 december is de vragenlijst verstuurd naar de leerkrachten van de groepen 1/2 gestuurd met betrekking tot hun eigen kennis over samenspel en de kennis over hun eigen vaardigheden om samenspel te stimuleren. De antwoorden van de open vragen zijn geanalyseerd door middel van horizontaal vergelijken. We kunnen de analyse van de antwoorden in bijlage I als volgt zien:

Volgens de leerkrachten ontwikkelen kinderen vanaf de basisschool zich steeds meer in de richting van een gezamenlijk rollenspel. Er is sprake van een natuurlijke ontwikkeling in het ontwikkelen van samenspel, maar de omgeving heeft invloed op het verloop van deze ontwikkeling. Op dit moment wordt het spel van leerlingen geobserveerd door de leerkrachten. Tevens spelen zij ook mee met het spel van de kinderen. De leerkrachten denken na over de keuze van het materiaal, dit wordt gekoppeld aan een thema. Het gebruik van materialen en de interactie tussen kinderen, wordt gestimuleerd door aan te sluiten bij de belevingswereld van de kinderen en het voor/nadoen van het spel door de leerkrachten. Volgens de leerkrachten stellen zij op dit moment gerichte vragen tijdens het meespelen en worden er spelideeën gegeven.

Gesloten vragen:

De gesloten vragen in de verstuurde vragenlijst van 5 december zijn geanalyseerd middels aantallen berekenen en aantallen omzetten naar procenten (Figuur 4), de volledige analyse is terug te vinden in bijlage I:

Figuur 4: Resultaten vraag 7 t/m 11 van vragenlijst leerkrachten (bijlage I).

De leerkrachten zeggen het minst bezig te zijn tijdens het begeleiden van de samenspelvaardigheden met de kwaliteit van het spel (30%). Beide leerkrachten geven aan het kind uit te nodigen om te gaan exploreren met het kind, één leerkracht geeft aan variatie in het spel aan te brengen en één leerkracht geeft aan de spelruimte en het materiaal aan te passen. De leerkrachten zeggen niet bezig te zijn met het leren om zelfstandig initiatieven te nemen en het kind om te leren gaan met spelafspraken. De leerkrachten zijn meer bezig met de oriëntatie op spel (40%). Beide leerkrachten geven aan spelsuggesties en spelimpulsen te geven aan de leerlingen tijdens spel. Eén leerkracht geeft aan de aandacht van het kind te verplaatsen van het materiaal naar het spel. De leerkrachten zeggen niet bezig te zijn met het stimuleren van kinderen om door te zetten, onnodige prikkels te vermijden en het verlengen van de totale speeltijd. De leerkrachten zijn iets meer dan de kwaliteit van het spel en iets minder dan de oriëntatie op spel bezig met de socio- emotionele aspecten van spel (38%). Beide leerkrachten zijn bezig met het verbeteren van de sociale vaardigheden van het kind. Eén van de leerkrachten stimuleert het kind initiatieven te nemen tot sociale contacten. De leerkrachten zeggen niet bezig te zijn met het durven uiten van emoties tijdens spel en het vermijden van conflicten. De leerkrachten zijn voor 25% bezig met communicatie bij spel. Beide leerkrachten geven aan te zorgen dat de kinderen reageren op de taal van de leerkracht, hierbij stel één van de leerkrachten wie- wat- waar vragen, één leerkracht stel waarom vragen en één van de leerkrachten stel hoe vragen. De leerkrachten geven aan geen aanwijsvragen, ja- nee vragen, of- of vragen, tegendeelvragen en vragen naar ervaringen te stellen. Ook geven beide leerkrachten aan niet ervoor te zorgen dat de kinderen initiatieven gaan nemen in het reageren op taal van klasgenoten.

Bij vraag 12 uit de vragenlijst werd er gevraagd naar de verwachting van de leerkrachten over in welke stap van de spelontwikkeling de kinderen nu zitten (Figuur 5).

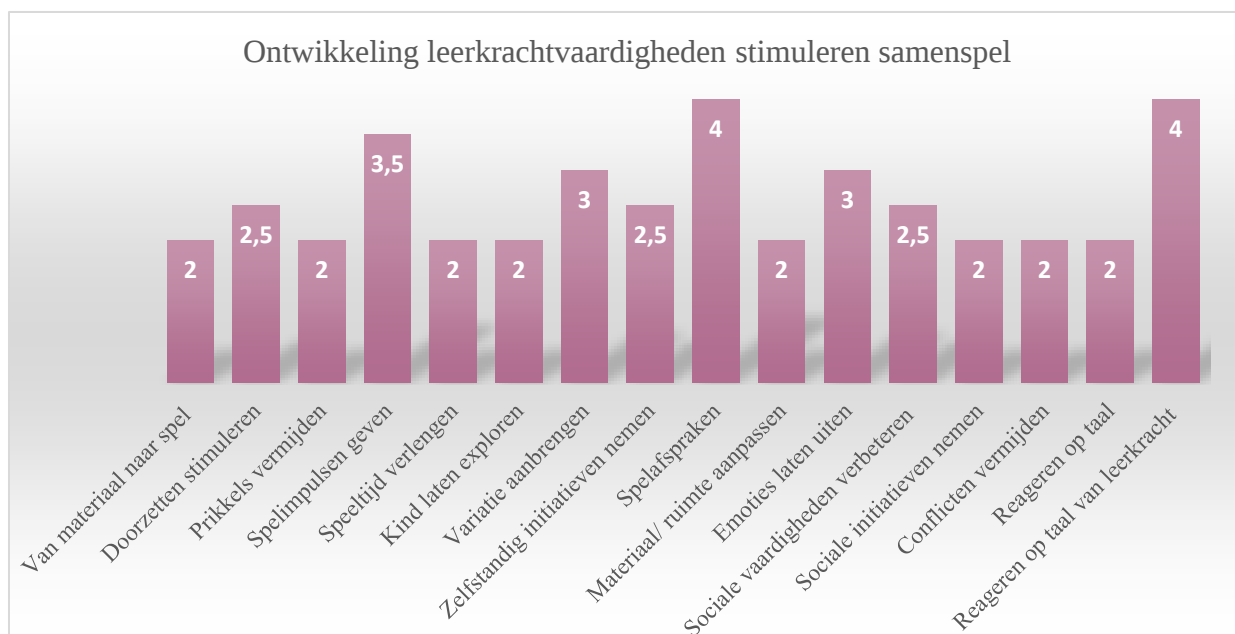

Eén van de leerkrachten geeft aan te denken dat de kinderen vooral naast elkaar spelen, de andere leerkracht geeft aan dat ze verwacht dat de gemiddelde leerling kan overleggen met een ander kind/kleine groep.

Figuur 5: Resultaat vraag 12 vragenlijst leerkrachten (bijlage I).

Observatie

Op 10 februari zijn de leerkrachten van groep 1/2 geobserveerd. Er zijn in totaal twee leerkrachten geobserveerd. Er is gekeken in hoeverre de leerkrachten de impulsen om samenspel te ontwikkelen worden ingezet door de leerkrachten tijdens het spelen en werken. Per observatiepunt zijn er punten gegeven: 1- nooit, 2- soms, 3- vaak, 4- heel vaak. De volledige resultaten zijn terug te vinden in bijlage J. Voor een overzichtelijke weergave zie Figuur 6.

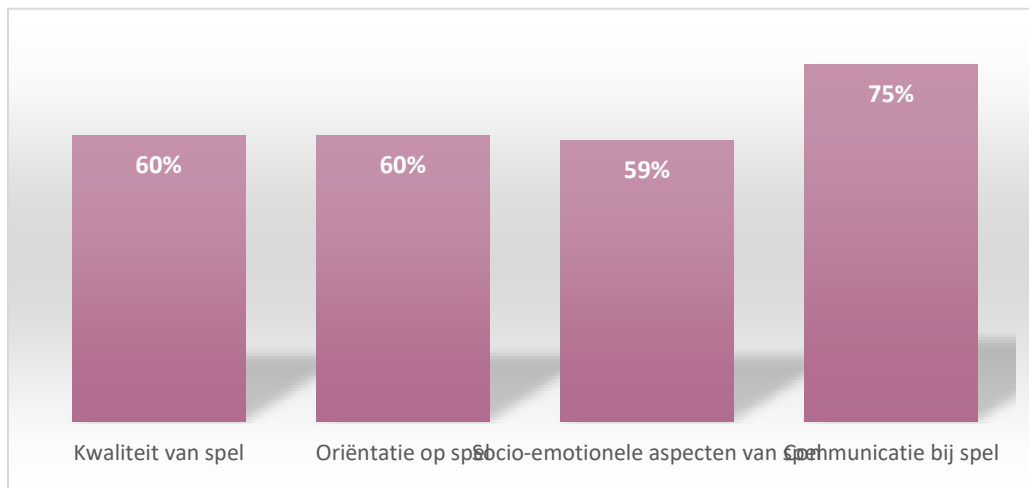

Figuur 6: resultaten observatie leerkrachtgedrag (bijlage J).

De leerkrachten scoren hoog op de observatiepunten *spelsuggesties en spelimpulsen geven*, *het kind leren omgaan met spelafspraken*, *ervoor zorgen dat kinderen hun emotie durven uiten* en *kinderen laten reageren op taal van de leerkracht (vragen stellen)*. Ze scoren hier 3 tot 4 punten, wat gelijk staat aan vaak tot heel vaak. Deze observatiepunten komen uit alle vier de begeleidingsvormen; kwaliteit, oriëntatie, socio-emotionele ontwikkeling en communicatie bij spel. Er zijn drie observatiepunten die 2,5 punt hebben opgeleverd, dit staat gelijk aan soms tot vaak. De volgende punten kregen deze score: *kinderen stimuleren om door te zetten*, *het kind leren om zelfstandig initiatieven te nemen* en *de sociale vaardigheden van het kind verbeteren*. Deze punten komen in de begeleiding op spel uit de oriëntatie en de socio-emotionele ontwikkeling. Daarnaast scoren de leerkrachten 2 punten op *de aandacht verplaatsen van het materiaal naar het spel*, *onnodige prikkels vermijden*, *de totale speeltijd verlengen*, *het kind*

uitnodigen om te gaan exploreren, het aanpassen van de spelruimte of het materiaal, het kind stimuleren in het nemen van initiatieven tot sociale contacten, het vermijden van conflicten en ervoor zorgen dat kinderen initiatieven nemen in het reageren op taal. Dit staat gelijk aan soms. Deze observatiepunten komen uit alle vier de begeleidingsvormen; kwaliteit, oriëntatie, socio-emotionele ontwikkeling en communicatie bij spel. Score 1 komt niet voor in de observatie, dat betekent dat er geen enkele observatiepunt nooit voorkomt bij het inzetten van impulsen door de leerkrachten aan de leerlingen.

Wanneer we de punten omzetten naar procenten zien we de volgende grafiek in Figuur 7.

Figuur 7: percentage opbrengst observatie (bijlage J).

3.2.3 Deelvraag 6

“Welke wensen hebben de leerkrachten als het gaat om de ontwikkeling van samenspel bij de leerlingen van groep 1/2”.

Vragenlijst

Op 4 februari is de vragenlijst verstuurd naar de leerkrachten van de groepen 1/2 met betrekking tot de wensen ten opzichte van de situatie van de leerlingen en de schoolontwikkeling. Het antwoord op vraag 1 is tot stand gekomen met behulp van de analysemethode omzetten naar procenten (Figuur 8).

Zoals te zien in figuur 7 waren de leerkrachten het unaniem eens over de vorm van samenspel die ze het liefst zouden zien bij de leerlingen. Namelijk: *de kinderen spelen vooral een rollenspel met elkaar.*

Figuur 8: resultaat vraag 1 vragenlijst wensen leerkrachten (bijlage K).

De antwoorden van de open vragen zijn geanalyseerd d.m.v. horizontaal vergelijken. We kunnen de analyse van de antwoorden in bijlage K als volgt zien:

Er is vraag naar een uitnodigende spelomgeving met de juiste materialen. Daarbij is er vraag naar rollenkaartjes voor spelideeën en het stellen van gerichte vragen. Daarbij voelt leerkracht

1 tijd te kort, zij loopt vaste rondes om mee te spelen maar wil graag meer tijd. Leerkracht 2 besteed hier 2x 3 kwartier per dag aandacht aan. Beide leerkrachten missen tijd, de juiste impulsen en ideeën en soms het geschikte materiaal. Er is genoeg materiaal maar het kan soms nog op een betere manier ingezet worden. Ook worden er bepaalde hoeken gemist. Om samenspel te integreren in het kleuteronderwijs zou de ene leerkracht de hoeken nog meer op elkaar afgestemd willen hebben waarbij er kritisch wordt gekeken naar materiaalkeuzes. De andere leerkracht heeft de wens voor een document met richtlijnen voor een doorgaande lijn. Daarbij wil leerkracht 1 graag meer met elkaar in gesprek gaan over wat wij belangrijk vinden en wat zegt de literatuur over wat belangrijk is. De leerkrachten vragen naar kaarten met rollen en spelideeën maar er kan ook gekeken worden naar materialen die spel en interactie met elkaar uitlokken.

3.3 Conclusie contextonderzoek

Het antwoorde op deelvraag 4 “In hoeverre hebben de leerlingen van groep 1/2 de samenspelvaardigheden ontwikkeld?” kan worden beantwoord door de analyse van de observatie van de leerlingen. De voorspelling en de wens van de leerkrachten over in welke stap de leerlingen (zouden moeten) zitten worden meegenomen in het antwoord (figuur 1 en 2). Daaruit kan als eerst worden geconcludeerd dat de leerkrachten niet op één lijn zaten in hun voorspelling. Leerkracht 1 dacht dat de kinderen vooral naast elkaar zouden spelen. Het gemiddelde van de leerlingen komt echter al over dit punt heen. De leerlingen zitten namelijk al in de stap dat ze uit zichzelf iets kunnen zeggen tegen de juf of een ander kind. Dit observatiepunt scoort het hoogst (Figuur 3). De andere leerkracht verwachtte dat de gemiddelde leerling kan overleggen met een ander kind/kleine groep. De gemiddelde leerling is hier nog niet. De wens van de leerkracht is dat de kinderen een rollenspel gaan spelen met meerdere leerlingen, daar scoren de kinderen nog niet zo hoog (Figuur 3). Hier kan dus nog een ontwikkeling in worden gemaakt door de leerlingen.

Op deelvraag 5 “In hoeverre hebben de leerkrachten van de groepen 1/2 kennis en vaardigheden om het samenspel te stimuleren?” kan met behulp van de analyse op de volgende manier worden beantwoord; als eerst kijken we naar de antwoorden die leerkrachten geven op de vragenlijst om te kijken wat de huidige stand van zaken is met betrekking tot de kennis en vaardigheden van de leerkrachten. Zij geven hierin aan dat het spel van leerlingen zich vanaf de basisschool steeds meer gaan ontwikkelen richting een rollenspel en dat hierbij de omgeving en de rol van de leerkracht van belang zijn. Dit kan terug worden gezien in de overige antwoorden, de leerkrachten observeren, spelen mee en zijn bewust bezig met materiaalgebruik in de klas. Als we kijken naar de vaardigheden die de leerkrachten aangeven te gebruiken en welke zij daadwerkelijk gebruiken zien we verschillen. De leerkrachten geven aan minder vaardigheden in te zetten in de praktijk dan wat de observant heeft gezien. Wel scoren de leerkrachten zowel bij de vragenlijst als de observatie het hoogst op communicatie (Figuur 4 en 7). Daarbij zijn volgens de observatie alle begeleidingsvormen en vaardigheden al voor in ieder geval de helft ontwikkeld, de begeleiding op de socio-emotionele aspecten van spel scoort op dit moment het laagst. In vergelijking met de andere begeleidingsvormen is er geen groot verschil te zien met de begeleiding van de kwaliteit en de oriëntatie op spel; deze scoren namelijk vrijwel gelijk. De begeleiding van de communicatie op spel is het best ontwikkeld (Figuur 7). Alhoewel de leerkrachten zelf aangeven nog niet veel verschillende soorten vragen te stellen (Figuur 4). De leerkrachten kunnen hun vaardigheden nog verbeteren, daarnaast kan hun kennis nog verder uitgediept en ontwikkeld worden.

Op de laatste deelvraag “Welke wensen hebben de leerkrachten als het gaat om de ontwikkeling van samenspel bij de leerlingen van groep 1/2” kan er naar aanleiding van het contextonderzoek en de analyse antwoord gegeven worden. De leerkrachten hebben hetzelfde doel met betrekking tot de samenspelvaardigheden van de leerlingen. Zij zouden graag willen dat de leerlingen een rollenspel spelen met meerdere leerlingen. Het is goed om te weten dat er gezamenlijk naar hetzelfde doel gewerkt gaat worden. Om dit doel te behalen vinden de leerkrachten het belangrijk om met elkaar in gesprek te gaan over wat zij belangrijk vinden en wat de literatuur belangrijk vindt. Om het samenspel van de leerlingen te stimuleren is er vraag naar kaartjes met te spelen rollen in verschillende hoeken. Ook is er vraag naar spelideeën en de vaardigheid hoe het best gerichte vragen aan kinderen te stellen en impulsen te geven. Daarbij moet er kritisch gekeken worden naar materiaalkeuze en verschillende hoeken.

Conclusie en discussie

In dit hoofdstuk worden de discussiepunten en beperkingen van dit onderzoek beschreven en onderbouwd. Ook wordt er antwoord gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek en vervolgens volgt er een advies.

4.1 Discussie

In dit onderzoek zijn er een aantal punten die dit onderzoek beïnvloed hebben of die anders hadden gekund. Allereerst heeft het onderzoek plaatsgevonden in een gekke periode, COVID-19 speelde een rol. Na het versturen van de vragenlijst en het willen beginnen met observaties, gingen de scholen dicht in verband met een lockdown in Nederland. De kinderen zijn toen, exclusief een vakantie van twee weken, vijf weken niet op school geweest. Hierdoor hadden de kinderen minder contact met andere kinderen en waren er weinig tot geen mogelijkheden om met andere kinderen te spelen en om te groeien in hun ontwikkeling. Hierdoor hebben de kinderen een tijdje stil gestaan in hun samenspelontwikkeling. De observaties zijn uitgevoerd in de eerste week dat de kinderen weer naar school mochten. Ook de leerkrachten hebben in de tijd dat de scholen gesloten waren andere taken gehad dan het spel van de kinderen te begeleiden. Zij moesten snel schakelen in hun taken, dit kan de observaties beïnvloed hebben.

In de literatuur van Fournier (2016) wordt er uitgegaan van 14 stappen die kinderen doorlopen in de samenspelontwikkeling. Deze ontwikkeling vindt plaats in de leeftijd van 2 tot ongeveer 5 jaar. Deze aspecten van spel worden beschreven in de volgorde van kijken, observeren en het zijn van een toeschouwer tot het kunnen oplossen van problemen in een kleine groep en zich kunnen invoegen in een bestaand groepsspel (Fournier, 2016). Wanneer we kijken naar de observaties verloopt de ontwikkeling niet altijd zo strak als beschreven. Sommige kinderen hebben een stap verder in de ontwikkeling al verder ontwikkelt dan een stap terug. Wel is de observatie een momentopname en zou het kunnen dat dit niet altijd het geval is. Om de betrouwbaarheid van een soortgelijk onderzoek te behouden zouden de observaties vaker uitgevoerd moeten worden. Om de tijdsplanning en de werkdruk van dit onderzoek te waarborgen is dit niet gebeurd. Om diezelfde reden is er gekozen voor drie leerlingen per groep, waar zwakke-, gemiddelde-, en sterke samenspelvaardigheden worden verwacht. Er wordt zo wel een gemiddeld beeld van alle leerlingen gecreëerd, maar wanneer er meer leerlingen worden geobserveerd is de betrouwbaarheid hoger.

Over de observatie van de leerkrachten valt wat te zeggen, er zijn veel punten waarop geobserveerd is. Echter was dit een momentopname, en zou het de betrouwbaarheid verhogen wanneer er vaker geobserveerd zou zijn geweest. Door tijdsplanning en werkdruk is ervoor gekozen om één keer te observeren. De leerkrachten scoren al vanaf 59% op de observatiepunten, echter is het niet haalbaar en ook geen streven om 100% te behalen. Dit kan een vertekend beeld geven in het onderzoek.

4.2 Conclusie en advies

“Hoe kunnen leraren de kinderen in de onderbouw stimuleren om het spel te richten op samen spelen?”

Als eerst is het belangrijk dat leerkrachten kennis hebben van de spelontwikkeling om kinderen te kunnen begeleiden in deze ontwikkeling. Kinderen ontwikkelen zich aan de hand van drie fases, de leerkracht speelt een belangrijke rol in de ontwikkeling van de verschillende fases (Kuipers & Beest Kessens, 2010). Daarbij kan de leerkracht vier verschillende rollen innemen tijdens het begeleiden van de leerlingen in hun spelontwikkeling. De verschillende rollen zijn:

observer & recorder, stage manager & facilitator, mediator en participant in play (Kuipers & Beest Kessens, 2010). Ook zijn er twee vormen waarop je het spel kan begeleiden: iets zeggen of iets doen (Antonissen, 2019). En volgens Fournier (2016) zijn er vier vormen van extra spelbegeleiding: begeleiding van de kwaliteit van spel, begeleiding van de oriëntatie op spel, begeleiding van de socio-emotionele aspecten van het spel en de begeleiding van de communicatie bij het spelen.

De punten die hierboven worden beschreven van Fournier (2016) zijn bevraagd en geobserveerd bij de leerkrachten. De leerkrachten scoorden naar aanleiding van de vragenlijst op alle punten van begeleiding lager dan de observatie. Daar zit een groot verschil, maar er kan in ieder geval geconcludeerd worden dat er op elk punt nog winst te behalen valt. Echter hoeven deze resultaten geen 100% te worden. Dat is niet haalbaar, maar ze kunnen op een aantal punten nog veel winst behalen. Leerkrachten moeten nu eerst werken aan het verplaatsen van de aandacht van materiaal naar spel, het reageren op taal van medeleerlingen, kinderen sociale initiatieven laten nemen en het kind laten exploreren. Wanneer leerkrachten meer focussen op het verbeteren en stimuleren van de spelontwikkeling bij leerlingen, zullen de kinderen steeds meer problemen zelf oplossen en rollenspellen spelen met meerdere kinderen.

Materialen spelen bij het stimuleren van de ontwikkeling ook een rol, het is belangrijk dat dit echt materialen zijn die verwijzen naar de wereld van de volwassenen die zij willen imiteren (Van Brandwijk, 2005). Hierin valt op School x ook winst te behalen, de leerkrachten geven in de vragenlijst aan dat ze soms het juist materiaal missen maar ook hoe het materiaal goed ingezet kan worden. Er is bijvoorbeeld behoefte aan kaarten met rol- en spelideeën. Ook geven de leerkrachten aan tijd te kort te komen om het spel zo te begeleiden zoals ze zouden willen. Daarnaast worden er bepaalde hoeken gemist en kunnen hoeken meer op elkaar afgestemd worden. Antonissen (2019) heeft hier mooie ideeën over. Om tijd te winnen in het begeleiden van spel kan het spel al in de kring worden begeleid. Denk aan het kijken van een filmpje en het naspelen van het spel in de kring, het vragen naar het plan van wat er gespeeld gaat worden, het maken van een spelscript en het gebruik van rollenkaartjes (Antonissen, 2019).

Aanbevelingen:

Om de leerkrachten de kinderen te stimuleren in hun ontwikkeling van de samenspelvaardigheden is het advies om;

- De leerkrachten kennis te geven van de bestuurd theorieën met betrekking tot samenspelvaardigheden en de ontwikkeling van spel bij jonge kinderen.
- De leerkrachten in te lichten over de rollen en impulsen die zij in kunnen nemen/ kunnen geven om samenspel te stimuleren.
- De begeleiding van spel ook in te zetten bij de speel- en werktijd om in de kring om tijd te winnen.
- Buiten schooltijd leerkrachten met elkaar in gesprek laten gaan over hoe er tijd wordt besteed aan het stimuleren van de samenspelvaardigheden van de leerlingen. Zodat er de spelontwikkeling van de kinderen in de aandacht blijft staan.

Ontwerpen

In dit hoofdstuk wordt een beschrijving gegeven de ontwerpeisen waaraan het uiteindelijke ontwerp aan zal moeten voldoen. Met dit ontwerp worden er uiteindelijk doelen behaald die ook in dit hoofdstuk beschreven zullen worden.

5.1 uitgangspunten en ontwerpen

- Het ontwerp moet uitvoerbaar zijn voor de leerkrachten van groep 1 en 2.
- Het ontwerp moet uitvoerbaar zijn voor de leerlingen van groep 1 en 2.
- Het ontwerp heeft te maken het stimuleren van de samenspelvaardigheden van de leerlingen van groep 1 en 2, door de leerkrachten van groep 1 en 2.
- Het ontwerp moet kunnen worden uitgevoerd in de periode van april tot en met mei.

Ontwerpeisen	Met betrekking tot welke data is deze eis geformuleerd?
De leerkrachten hebben kennis over de stappen in de ontwikkeling van samenspel bij jonge kinderen.	Theorie: Kinderen doorlopen in de leeftijd van twee tot vijf jaar veertien stappen waarin de sociale aspecten van spel ontwikkeld worden. Deze aspecten van spel worden beschreven in de volgorde van kijken, observeren en het zijn van een toeschouwer tot het kunnen oplossen van problemen in een kleine groep en zich kunnen invoegen in een bestaand groepsspel (Fournier, 2016). Vragenlijst: Eén leerkracht geeft aan dat zij het belangrijk vindt om met elkaar in gesprek te gaan over wat zij belangrijk vinden in de spelontwikkeling en wat de literatuur daarover zegt (bijlage K). Observatie: De leerlingen zitten nu op het aspect dat ze iets uit zichzelf durven te zeggen tegen de juf of een ander kind (bijlage H), de leerkrachten willen graag dat dat de kinderen vooral een rollenspel met elkaar gaan spelen (bijlage K, Figuur 3).
De leerkrachten hebben kennis over de rollen en impulsen die een leerkracht kan aannemen/geven om het spel van kinderen optimaal te begeleiden.	Theorie: De leerkracht kan vier verschillende rollen innemen tijdens het begeleiden van de leerlingen in hun spelontwikkeling. De verschillende rollen zijn: observer & recorder, stage manager & facilitator, mediator en participant in play (Kuipers & Beest Kessens, 2010). Ook zijn er twee vormen waarop het spel begeleid kan worden: iets zeggen of iets doen (Antonissen, 2019). En volgens Fournier (2016) zijn er vier vormen van extra spelbegeleiding: begeleiding van de kwaliteit van spel, begeleiding van de oriëntatie op spel, begeleiding van de socio-emotionele aspecten van het spel en de begeleiding van de communicatie bij het spelen. Vragenlijst: De leerkrachten geven zelf aan op zijn hoogst een begeleidingsvorm voor 50% te hebben ontwikkeld (bijlage I, Figuur 4). Observatie: De observatie geeft aan dat de leerkrachten de begeleidingsvormen op zijn minst voor 59% te hebben ontwikkeld (bijlage J, Figuur 7).

Het ontwerp bevat een product waarmee de leerkrachten het spel kunnen begeleiden buiten de speel- en werktijd om.	Theorie: Het spel van de kinderen kan ook buiten de speeltijd om begeleid worden in de kring (Antonissen, 2019). Denk hierbij aan rollenkaartjes, het maken van een spelscript, op bezoek gaan bij of filmpjes kijken naar aanleiding van een thema en het plannen en evalueren van een spel. Vragenlijst: De leerkrachten geven aan tijd te kort hebben tijdens de speel- en werktijd (bijlage K).
De leerkrachten gaan buiten schooltijd met elkaar in gesprek over het stimuleren van samenspel.	Vragenlijst: Eén leerkracht geeft aan dat zij het belangrijk vindt om met elkaar in gesprek te gaan over wat zij belangrijk vinden in de spelontwikkeling en wat de literatuur daarover zegt (bijlage K).

Doelen:

Leerkrachtniveau:

- Leerkrachten hebben inzicht in het verloop van de samenspelvaardigheden van jonge kinderen.
- Leerkrachten hebben inzicht in de verschillende rollen die de leerkracht kan aannemen.
- Leerkrachten weten welke impulsen de samenspelontwikkeling stimuleert.
- Leerkrachten zetten het begeleiden van spel ook in op andere momenten dan tijdens de speel- en werktijd.

Leerling niveau:

- Leerlingen ontwikkelen zich stap voor stap in de samenspelvaardigheden door middel van de stimulatie van leerkrachten.
- Leerlingen kunnen hun spel in de kring plannen en evalueren met de leerkracht en andere kinderen.

Literatuurlijst

- Antonissen, B. (2019). *Spelen in uitdagende hoeken* (2de editie). www.leuker.nu, Nederland: Sabine Kokee.
- Van den Bergh, L. van den, Ros, A., (2015). *Begeleiden van actief leren*. Bussum: Coutinho.
- Bouwman, A. (2018, 26 juni). *Rollenspel als motor voor ontwikkeling*. Geraadpleegd op 20 oktober 2020, van <https://www.cps.nl/blog/2018/04/16/Rollenspel-als-motor-voor-ontwikkeling>
- Van Brandwijk, D. (2005 juni). Met echte spullen speel je beter! *HJK*, 32. Geraadpleegd van <https://www.hjk-online.nl>
- Centrum Jeugd & Gezin. (z.d.). *Zorg voor jeugd gezin 4 tot 12 jaar*. Geraadpleegd op 25 november 2020, van <https://www.centrumjeugdengezin-maasland.nl/nl-nl/zorg-jeugd-gezin-4-tot-12-jaar#kleuter>
- Van der Donk, C., & van Lanen, B. (2018). *Praktijkonderzoek in de school* (3^e, herziene druk). Bussum, Nederland: Coutinho.
- Ebbens, S., & Ettekhoven, S. (2016). *Samenwerkend leren* (4de editie). Groningen, Nederland: Noordhoff.
- Fournier, M. (2016). *Campus handboek - Meer zorg voor kleuters* (2de editie). Tielt, België: Lannoo.
- Hogeschool KPZ. Home – Hogeschool KPZ. (2020). [Foto]. Geraadpleegd op 4 januari 2021, van <https://www.kpz.nl/>
- Janssen- Vos, F. (2006). *Spel en ontwikkeling* (2de editie). Assen, Nederland: Koninklijke Van Gorcum.
- Janssen-Vos, F., & van der Meer, L. (2017). *Basisontwikkeling voor peuters en de onderbouw*. Assen, Nederland: Koninklijke Van Gorcum.
- Kuipers, E., & Beets Kessens, A. (2010 mei). Speel! *HJK*, 37(9). Geraadpleegd van <https://www.hjk-online.nl>
- Lautenbach, A., & Roelofs, C. (2020, 12 maart). *Het belang van sociale vaardigheden persoonlijk en in relatie met de werkplek*. Geraadpleegd op 20 oktober 2020, van <https://www.managementsite.nl/kennisbank/sociale-vaardigheden>
- Lerarenredactie. (2018, 8 oktober). *Hoe je met een spelscript het rollenspel van kleuters stimuleert*. Geraadpleegd op 13 oktober 2020, van <https://www.leraar24.nl/423702/hoe-je-met-een-spelscript-het-rollenspel-van-kleuters-stimuleeFlrt/>
- Muller, P., & Cohen de Lara, H. (2013). *Peuters laten spelen is een vak*. Geraadpleegd op 10 november 2020, van

<https://www.spelenderwijsutrecht.nl/Portals/0/DocumentenExtern/Bijlage%209%20Peuters%20laten%20spelen%20is%20een%20vak.pdf?ver=2018-01-23-073715-483&tamp=1516689442799>

Raaij, L. (2018, 13 juli). *18 belangrijke redenen waarom een kind moet kunnen spelen (en bewegen)*. Cluster Sports & Technology. Geraadpleegd op 3 november 2020, van <https://sportsandtechnology.com/geen-onderdeel-van-een-categorie/18-belangrijke-redenen-waarom-een-kind-moet-kunnen-spelen-en-bewegen/>

School x. (2020). Katholieke basisschool School x. [Foto]. Geraadpleegd op 4 januari 2021, van <https://www.schoolx.nl/>

School x. (z.d.). *Visie*. Geraadpleegd op 6 oktober 2020, van <https://www.schoolx.nl/School/SchoolWiki/art/25832>

SLO. (z.d.-a). *Doelen jonge kind*. Geraadpleegd op 3 november 2020, van <https://www.slo.nl/thema/meer/jonge-kind/doelen-jonge-kind/>

SLO. (z.d.-b). *Kerndoel 34*. Geraadpleegd op 13 oktober 2020, van <https://tule.slo.nl/OrientatieOpJezelfEnWereld/F-L34.html>

Wouda, J. (2018, 5 oktober). *Rollenspel helpt kinderen hun eigen identiteit te ontdekken*. Geraadpleegd op 20 oktober 2020, van <https://www.heutinkvoorthuis.nl/nl/rollenspel-helpt-kinderen-hun-eigen-identiteit-te-ontdekken/news/286/>